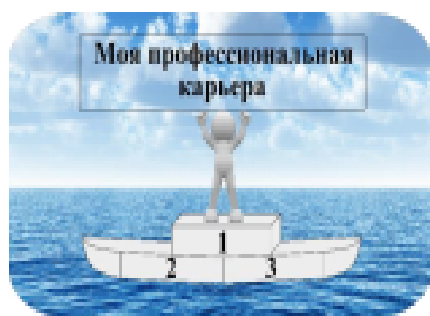

Научно-образовательный электронный журнал

**ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА
В XXI ВЕКЕ**

Выпуск №17 (том 2)
(август, 2021)

Международный научно-образовательный
электронный журнал
«ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА В XXI ВЕКЕ»

УДК 37

ББК 94

**Международный научно-образовательный электронный журнал
«ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА В XXI ВЕКЕ». Выпуск №17 (том 2) (август,
2021). Дата выхода в свет: 31.08.2021.**

Сборник содержит научные статьи отечественных и зарубежных авторов по экономическим, техническим, философским, юридическим и другим наукам.

Миссия научно-образовательного электронного журнала «ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА В XXI ВЕКЕ» состоит в поддержке интереса читателей к оригинальным исследованиям и инновационным подходам в различных тематических направлениях, которые способствуют распространению лучшей отечественной и зарубежной практики в интернет пространстве.

Целевая аудитория журнала охватывает работников сферы образования (воспитателей, педагогов, учителей, руководителей кружков) и школьников, интересующихся вопросами, освещаемыми в журнале.

Материалы публикуются в авторской редакции. За соблюдение законов об интеллектуальной собственности и за содержание статей ответственность несут авторы статей. Мнение редакции может не совпадать с мнением авторов статей. При использовании и заимствовании материалов ссылка на издание обязательна.

СОДЕРЖАНИЕ

Название научной статьи, ФИО авторов	Номер страницы
ДОПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ	
ЧОЛГУ ИЖРОЧИЛИГИ МАШГУЛОТЛАРИНИНГ ТАШКИЛИЙ ТУЗИЛИШ ХУСУСИЯТЛАРИ ВА ЖЎРНАВОЗНИНГ ЎРНИ Кимсанов Муҳиддин Муҳаммадамин ўғли	10
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ИЗУЧЕНИЕ ЛИЧНОСТИ СТУДЕНТА Хамдамов Бобур Бабамуратович	15
РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ ИНФОРМАЦИОННЫХ И КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБУЧЕНИИ РУССКОМУ ЯЗЫКУ Кулиева Озода Баббиевна	22
НРАВСТВЕННО-ПАТРИОТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ ДЕТЕЙ В ШКОЛЕ Г.Жумамуратоваб, Т.Азизова	30
ELECTRONIC HEALTH INFORMATION SYSTEMS TO IMPROVE DISEASE DIAGNOSIS AND MANAGEMENT Allanazarova Nargizaxon Lutfulla qizi	38
MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA TARBIYALANUVCHILARDA MAYDA QO'L MATORIKASINI SHAKLLANTIRISH Suyunova Fotima Amanovna	45
АКТУАЛЬНАЯ БОЛЕЗНЬ XXI ВЕКА Сабина Буранова	50
UY SHAROITIDA SUVNI QANDAY TOZALASH MUMKIN? Zayniddinov Xasan, Xo'jayev Said	56
CHINNI BUYUMLARI OLISH UCHUN LOY MATERIALLARI TAYYORLASH VA ULARNING XOSSALARINI O'RGANISH Nishonov Mirkozimjon, Yunusov Mirzoxid Mirzakarimovich, Mamatqodirov Behzodjon Dilshodjon o'g'li	68
CHINNI BUYUMLARI KIMYOVIY TARKIBI VA ULARNI OLISH JARAYONLARINI O'RGANISH Yunusov Mirzoxid Mirzakarimovich, Mamatqodirov Behzodjon Dilshodjon o'g'li Nishonov Mirkozimjon	79

EPITAXIAL FILMS OF $(\text{Si}_2)_{1-x}(\text{GAP})_x$ ($0 \leq x \leq 1$) SOLID SOLUTION GROWN ON SI AND GAP SUBSTRATES Eldor Turdiyev Nasriddinovich, Ahmad Yaxshimurodov Asror o'g'li, Mustafayeva Iroda Shomirzoyevna	
ЧЎЯН ВА ПУЛАТ ИШЛАБ ЧИҚАРИШ ЖАРАЁНЛАРИ ХАМДА ЖИҲОЗЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИЛИШИ ТАРИХИНИ ЎРГАНИШ Нишонов Миркозимжон, Иброхимов Азиз Алижон ўғли	420
“КИМЕДАН ИЛМИЙ ЛАБОРАТОРИЯЛАР ЯРАТИЛИШ ТАРИХИНИ ЎРГАНИШ” Нишонов Миркозимжон, Иброхимов Азиз Алижон ўғли, Ибрагимов Алиджан Аминович	429
ЎЗБЕКИСТОНДА СЕЛЛАР ОҚИБАТИНИ БАРТАРАФ ЭТИШ ИШЛАРИНИ ТАҲЛИЛИ Турдиев Ш.Р.	436
ПОДГОТОВКА НАСЕЛЕНИЯ ПРИ ЗЕМЛЕТРЯСЕНИИ С ПРИМЕНЕНИЕМ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ Турдиев Ш.Р.	442
О'QUVCHILARNING YOZMA NUTQIDA KELISHIK QO'SHIMCHALARINING NOTO'G'RI QO'LLANILISHINI BARTARAF ETISH Jo'rayeva Muqaddam Xalilovna	449
BOSHLANG'ICH SINFLAR O'QUVCHILARIDA O'QISH SAVODXONLIGINI RIVOJLANTIRISH (PIRLS MISOLIDA) Jumanova Fotima Uralovna, Artikova Nargiz Shuxratovna	455
TA'LIM JARAYONLARINI ZAMONAVIYLASHTIRISHDA O'QITUVCHINING USLUBIY ISHLARINI AHAMIYATI Eshnayev Nortoji Jumayevich, Normatova Zamira Aminjonovna	460
КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЙ ПОДХОД К ФОРМИРОВАНИЮ УМЕНИЙ ВОСПРИЯТИЯ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ТЕКСТОВ ПРИ ОБУЧЕНИИ РУССКОМУ ЯЗЫКУ КАК ИНОСТРАННОМУ Розикова Н.Н	465
О'ЗБЕК ТИЛИДА КАМ О'РГАНILGAN ISMLAR VA ULARNING TADQIQOTLARI MUAMMOSI Koziyeva Iqbol Komiljonovna	470
СПЕЦИФИКА ПЕРЕВОДА ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ С РУССКОГО ЯЗЫКА НА УЗБЕКСКИЙ Туйиева Лола Абдуллаевна	474

ФИО автора: *Koziyeva Iqbol Komiljonovna*

Buxoro davlat universiteti

rus tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi

Название публикации: «O'ZBEK TILIDA KAM O'RGANILGAN ISMLAR VA ULARNING TADQIQOTLARI MUAMMOSI»

Annotatsiya: Maqolada onomastik birliklarning kam o'rganilgan turlari tegishli o'zbek tili nomlari asosida tahlil qilinadi. Yashirin otlarning semantik, grammatik, imlo xususiyatlari ko'rib chiqiladi, ularni o'rganishda ana shu o'ziga xoslikni hisobga olish zarurligi ta'kidlanadi.

Tayanch so'zlar: o'zbek tili, antroponimika, toponim, zoonim, teonim, mifonim, ideonim, biblionim, fitonim, gidronim, hujjatli nom, etnonim.

O'zbek onomastikasi materialini lingvistik o'rganish o'tgan asrning 60-yillarida kelib chiqadi. Bundan oldin ushbu mavzuga bag'ishlangan maqolalar ilmiy-publitsistik xususiyatga ega edi.

1965 yilda E. Begmatov «o'zbek tili antroponimikasi» mavzusida doktorlik dissertatsiyasini himoya qildi. Shundan so'ng T. Nafasovning, S. Karaevaning, Z. Dusimovaning, L. Karimovaning, N. Axunovaning, T. Raxmatovaning, S. Naimovaning o'zbek tilining toponimikasiga bag'ishlangan ishlari o'rin olgan.

X.Xasanov o'zbek toponimlari tarixi va transkripsiyasi muammolari bo'yicha bir qancha ilmiy maqolalar chop etdi. Keyingi bosqich respublikaning bir qator tumanlari va viloyatlari, Toshkent va Marg'ilon shaharlari hududlarida makro va mikro toponimlar, o'zbek tilining toponimiyasini lingvistik jihatdan o'rganishga, to'plash va tadqiq qilishga qaratilgan intensiv ishlar. Bu ish natijasida antropologiya va toponimika bo'yicha bir qator yirik tadqiqotlar tug'ilgan.

E. Begmatov va N. Ulug'ov tomonidan tuzilgan «O'zbek onomastikasi» bibliografik ko'rsatkichiga 1254 toponimik ishlar nomi, 413 – antroponimik ishlar nomi kiritilgan.

Shundan kelib chiqadiki, toponimiya va antroponimika o'zbek onomastikasida

eng ko'p o'rganilayotgan yo'nalishlaridan hisoblanadi. Boshqa turlari o'z nomlari, qisman, yoki vaqti-vaqti bilan, yoki umuman o'rganilmagan.

O'zbek tilining mazkur turlari hali ham o'rganilmagan bo'lib o'zbek tilini leksik boyligi, xilma-xilligi va onomastik tizimi haqidagi fikrimizni toraytiradi.

Ushbu holatni hisobga olgan holda, maqola muallifi o'zbek tilining onomastik makonini yig'ish va tadqiq qilishga qaror qilgan, shu bilan birga, kam o'rganilgan ismlar turlariga alohida e'tibor berdi.

Ismlarning ayrim turlarini o'rganish jarayonida o'z - o'zidan bir qator qiyinchiliklar va bahsli masalalar bilan yuzlashadi. Tegishli ismlar alohida ma'no, muayyan kontsepsiya bilan ifodalanadi. Ushbu ismlarning mazmuni bilan bog'liq maksimal qiymatga ega bo'lgan tushunchalar, va funktsiyalar-maksimal nominativlikdir. A.V. Superanskaya ta'kidlaganidek, ismlar muayyan mavzu bilan bog'liq bo'lib va alohida ob'ekt tushunchasiga ega [1]. Shuning uchun, ismlar shu tarzda, tasniflaydi va zararsizlantiradi, shu bilan birga tegishli ob'ektlarni nomlariga o'zgaradi . Misol uchun, Daryo so'zi ko'plab daryolarning umumiy nomi va Amudaryo idronimi - bir Daryo.

Etonimlar-muayyan guruhlarining nomlari va bir qabilaga kiradigan odamlar. Misol uchun, antroponim Tursun-bir shaxsning nomi va etnonimi qipchoq yoki mang'it-bir ijtimoiy mansublik bilan birlashtirilgan muayyan guruhlar nomlari. Bu masala bo'yicha biz A.V.Superanskayaning fikriga tayanamiz etnonimlarning, fitonimlarning va boshqa nomlarning ayrim turlarini o'z nomlariga havola qilishning shubhasi haqida, chunki ular odamlar yoki boshqa narsalar guruhlaridir. Etonimlar - bu shaxslarning «guruh belgisidir» har bir shaxsning alohidaligi emas [2].

Tadqiqotchilar orasida ismlarning etnonimlarini o'rmini aniqlash bilan bog'liq umumiy fikr yo'q.

Shunday qilib, Nikonov etnonimlarni ismlar qatoriga qo'shgan va barcha ilmiy ishlarida bu pozitsiyaga amal qilgan. V. D. Bondaletov esa etnonimlarning ismlarga kirishi bahsli masala deb hisoblagan. Undan oldin bunday fikr islohotchi A. A. Reformatorskiy tomonidan ham ifodalangan [3].

A. A. Beletskiy, etnonimlarning o'z nomlari va umumiy ismlar o'rtasida oraliq

pozitsiyani egallashiga ishonadi [4]. O'zbekistonlik onomast E. A. Begmatov tilning onomastikasi tizimidagi etnonimlarning o'rmini aniqlash ularni 32 mezon bo'yicha o'rganib chiqdi va ismlar ularga muvofiq bo'lishi kerak. Natijada, aniqlanganidey etnonimlar 18 mezonlariga ko'ra, etnonlar ismlar talablariga to'liq javob beradi, 18-ularga to'liq javob bermaydi va 5 mezonlarga ko'ra o'tish: saytda harakatlanish, qidiruv Olingan natijalarga asoslanib, E. A. Begmatov quyidagi xulosararga keladi:

1. Etonimlar ismlar va ismlar orasida o'tish davri pozitsiyasini egallagan leksik birliklardir

2. Nominatsiya nuqtai nazaridan etnonimlar aniq, alohida shaxsni emas, balki bir guruh shaxslar va bir guruhga birlashtirilgan odamlarni boshqasidan farqlashga xizmat qiladi

3. Etonimlarning leksik ma'nosi ko'p qirrali va entsiklopedik hisoblanadi.

4. Etonimlarning umumiy ismlar orasidagi oraliq pozitsiyani egallagan nomlar ekanligi vato'g'ri ismlar, ular ba'zan katta va ba'zan kichik harf bilan yoziladi.

Bu shunday ba'zi tadqiqotchilar etnonimlarni o'z nomlari deb hisoblashadi, boshqalari esa umumiy nomlar deb hisoblashadi [3]. Bunday salmum, poliz ekinlari, daraxt turlari va ularning mevalari nomlari bilan ham ko'rish mumkin, misol uchun: uzum navlari: «soyaki»– soyaki, «Nimrang» – nimrang, «Buvaki» - buvaki – «Bobibi» - bobibi; qovun navlari: «amiri –amiri, «Mo'likalla» o'tish: saytda harakatlanish, qidiruv. Shu bilan birga, maxsus katta harf bilan yozilgan daraxtlar, o'simliklar va mevalar nomlari: «qizil Sharq» (Qizil Sharq),« Toshkalla «(Bosh tosh)-bug'doy va arpa navi, «sariq go'zalo Sariq go'zallik» - nok navi – «Bahoro» (Bahor) - olcha navi, «antik» (navbatdan tashqari) – yong'oq navi, Oydin (to'lin oy), hosildor (serhosil) – olma navlari va armut. Ushbu so'zlarni ismlar tarkibiga kiritilishi mumkin.

Ma'lumki, eng haqiqiy grammatik tuzilishda tegishli nomlar bir qismli yoki ikki qismli so'zlardir. Masalan, Malika, Tuxva(shaxsiy ismlar), Qarshi, Urganch, Buxoro (shaharlar) - bir qismli so'zlar, Gulsevar, Toshpo'lat (shaxsiy ismlar), Qashqadaryo, Mirzacho'l (toponim), Qoradaryo, Ikkiquduq (gidronimlar), Karatag, Babatag, Kirkkyz (oronim) - ikki qismli nomlar. Biroq, o'rganilayotgan nomlar orasida so'z guruhlari vuoorida ko'rsatilean talablarga javob bermavdigan misollar ham bor.

Masalan: «Matbuot va ommaviy axborot vositalari ishchilari kuni», «Murabbiylar va o'qituvchilar kuni» - bayramlarning nomlari. Bunday misollar ko'pincha ilmiy nomlar sifatida badiiy asarlarda ishlatiladi.

Haqiqiy onimdagi katta harf ularni matnlar va reklama yozuvlarida ajratib turadi umumiy ismlardan; ular qo'tirnoq belgilari emas. Biroq, agar bu nomlar ikkinchi darajali nominativ funktsiyani bajarsa, unda ular qo'tirnoqlarda yozilgan: Toshkent – shahar → «Toshkento» – restoran nomi, Bobur – shaxsiy nomi → «Bobur Park» - Park nomi, Turkiston-hudud nomi → «Turkiston» - gazeta nomi, Buxoro-shahar → «Buxoro savdo seriyasi» – rasmning nomi.

Shunday qilib, o'z nomlarining kam o'rganilgan turlarini o'rganishda bir qator qiyinchiliklar paydo bo'ladi. Ular orasida ta'rif mavjud onomastika tizimidagi tirmoqlarning vazifalari quyidagicha nom yoki ko'rsatma tanlash vazifasi sifatida har qanday ob'ektning tegishli nomi katta harf bilan yoziladi. Bularning barchasi tizimda ko'rsatilgan nomlarning joyini va holatini aniqlashni qiyinlashtiradi o'zbek onomastikasi va uni yanada rivojlantirish talab etiladigan tadqiqotdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Superanskaya, A. V. Terminologiya va onomastikai. Riga, 1993.
2. Superanskaya, A. V. Ismning umumiy nazariyasi M: Nauka, 1993
3. Reformatorskiy A.A.: Toponimika va transkripsiya. M : Nauka, 1994
4. Beletskiy, A.A Leksikologiya va nazariya tilshunoslik : onomastika. Kiev, 1989.
5. Begmatov, E. O'zbek onomastikasi: bibliografik sharh. Toshkent, 2008.